

Running head: WOONSITUATIE EN OUDERLIJKE CONFLICTEN NA SCHEIDING
EN PROBLEEMGEDRAG BIJ JONGEREN

Woonsituatie en Ouderlijke Conflicten na Scheiding en Probleemgedrag bij Jongeren

Master's thesis

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

(Course code 201600201)

Collegejaar 2018-2019

Universiteit Utrecht

Student: Nienke Jongejan (5513677)

Begeleider: Inge van der Valk

Tweede beoordelaar: Mariët van der Molen

3 juni 2019

Aantal woorden: 4919

Abstract

A parental divorce can have a negative impact on the adjustment of adolescents, for example with regard to externalizing and internalizing problem behaviour. Living situation – in the form of post-divorce contact arrangement - and parental conflicts can play a role in this divorce-related problem behaviour. Studies suggest that children in shared physical custody function most optimally, but these studies were conducted outside the Netherlands, and based on parent-reports. This study examined a possible difference in problem behaviour of adolescents, based on their living situation, and the role of parental conflicts. A cross-sequential data set was used from the research ‘Scholieren en Gezinnen’ (2013). Adolescents with divorced parents, between the age of 11 and 17 years old ($M = 13.82$, $SD = 1.01$) participated in this study ($N = 443$). No significant difference was found in the average externalizing and internalizing problem behaviour of adolescents growing up in different living situations. However, parental conflicts in divorced families have a strong positive significant correlation with problem behaviour, especially in terms of internalizing behaviour. Yet, there is no significant difference in the amount of parental conflicts between the various living situations. Multiple other factors could play a role in the association between living situation and problem behaviour, such as environmental, family, or child related factors.

Keywords: (parental) divorce, living situation, co-parenting, parental conflicts, internalizing problem behaviour, externalizing problem behaviour, adolescents

Het percentage vijftienjarigen dat niet gezamenlijk met beide ouders op hetzelfde adres woont, is tussen 1997 en 2017 gestegen van 20 naar 30 (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2018). Elk jaar krijgen naar schatting 70.000 thuiswonende kinderen in Nederland te maken met een formele of informele scheiding van ouders. Het grootste deel hiervan, bijna 60.000 kinderen, is minderjarig (Spruijt & Kormos, 2014). Hoewel het aantal scheidingen al jaren redelijk stabiel is, zijn er hedendaags meer kinderen waarvan de ouders uit elkaar zijn die niet formeel getrouwd waren (CBS, 2018). Met scheiding wordt dan ook bedoeld: de beëindiging van een relatie tussen twee samenwonende partners. Die relatie kan een huwelijk, geregistreerd partnerschap of andere samenwoning zijn (Spruijt & Kormos, 2014). Al lijkt scheiding maatschappelijk gezien meer geaccepteerd te worden, de negatieve gevolgen voor jongeren worden eerder groter dan kleiner (Amato, 2001, 2010; Schwartz – den Hollander, 2017).

Een ouderlijke scheiding kan negatieve gevolgen hebben voor het functioneren van jongeren op korte en lange termijn. In de literatuur wordt dit vaak gevonden in de vorm van internaliserende en externaliserende problemen (Amato, 2001). Jongeren van gescheiden ouders ervaren gemiddeld genomen meer internaliserende en externaliserende problemen dan hun leeftijdsgenoten uit intacte gezinnen (Amato, 2001; Van der Valk, Spruijt, de Goede, Maas, & Meeus, 2005).

Wat de oorzaken zijn van de gemiddeld hogere probleemgedragingen van jongeren na een scheiding houdt een groot aantal onderzoekers bezig. De scheiding op zichzelf lijkt hiervoor niet zozeer verantwoordelijk te zijn, maar de daarbij horende factoren en processen, zoals de woonsituatie waarin jongeren na de scheiding opgroeien (Spruijt, Kormos, Burggraaf, & Steenweg, 2002). Het aantal kinderen dat opgroeit in co-oudergezinnen na scheiding, waarbij er sprake is van gezamenlijke opvoeding door twee ouders en een ongeveer gelijke mate van contact met het kind, is de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen van bijna 20% in 2008 tot 28% in 2010 (Poortman & van Gaalen, 2017). Uit onderzoek komt naar voren dat het gemiddeld genomen beter gaat met deze jongeren dan jongeren die opgroeien in andere woonsituaties na scheiding (Kelly 2000; 2006; Nielsen, 2018; Westphal, Poortman, & van der Lippe, 2015; Turunen, 2017).

Co-ouderschapgezinnen na scheiding worden gekenmerkt door gemiddeld minder conflicten tussen ouders. Ook de gezamenlijke communicatie, het wederzijds respect en gezamenlijk opvoeden zijn gemiddeld genomen beter in deze gezinnen (Gasper, Stolberg, Macie, & Williams, 2008; Beckmeyer, Coleman, & Ganong, 2014). Mogelijk speelt de mate van het ouderlijk conflict een modererende rol in de samenhang tussen de woonsituatie en

probleemgerag van jongeren na scheiding. Hier is echter nog weinig onderzoek naar gedaan. Daarom wordt er in deze studie gekeken naar de factoren woonsituatie en ouderlijke conflicten na scheiding en hoe deze in verband staan met het probleemgedrag bij jongeren.

Probleemgedrag jongeren na scheiding

Onderzoek laat consistent zien dat jongeren van gescheiden ouders gemiddeld genomen meer internaliserend en externaliserend probleemgedrag vertonen dan leeftijdsgenoten uit intacte gezinnen (Amato, 2010; Kelly, 2000; Spruijt, 2005; Van der Valk et al., 2005). Internaliserend probleemgedrag is gedrag dat naar binnen is gekeerd en wordt gekenmerkt door interne stress zoals bij angstig, teruggetrokken en depressief gedrag (Fanti & Henrich, 2010; Sourander & Helstela, 2005). Externaliserend probleemgedrag is gedrag dat naar buiten is gekeerd en wordt gekenmerkt door onder andere delinquent en agressief gedrag (Spruijt, 2005; Amato, 2001). Een belangrijke factor bij dit internaliserend en externaliserend probleemgedrag van jongeren na scheiding kan de woonsituatie zijn.

Woonsituatie en probleemgedrag jongeren na scheiding

Uit het onderzoek blijkt dat 70 procent van de kinderen van gescheiden ouders in Nederland voornamelijk bij de moeder woont (CBS, 2014; Poortman & van Gaalen, 2017). Ruim een kwart van de paren die in 2010 uit elkaar gingen, koos voor co-ouderschap (CBS, 2018). Het aantal co-oudergezinnen na scheiding is de afgelopen jaren toegenomen (Poortman & van Gaalen, 2017; Sodermans, Vanassche, & Matthijs, 2013).

De woonsituatie kan een rol spelen in het functioneren van jongeren na scheiding. Zo blijkt dat jongeren die beide ouders ongeveer evenveel zien (co-oudergezinnen na scheiding) het gemiddeld beter doen dan jongeren die opgroeien in andere woonsituaties (Nielsen, 2011; 2018, Turunen, 2017; Westphal et al., 2015). Uit onderzoek komt naar voren dat co-ouderschap geassocieerd kan worden met een gelijke of betere sociale, emotionele en psychologische resultaten voor jongeren (Nielsen, 2011; Turunen, 2017; Westphal et al., 2015). Dit kan deels veroorzaakt worden doordat ouders die kiezen voor co-ouderschap na scheiding een selectieve groep vormen. Het gaat hier vaak om relatief welgestelde ouders die gemiddeld weinig conflicten en persoonlijke problemen rapporteren (Poortman & van Gaalen, 2017).

Bij éénvadergezinnen lijkt er iets meer externaliserend probleemgedrag naar voren te komen dan bij éénmoedergezinnen. In tegenstelling tot internaliserend probleemgedrag, dat juist weer meer voor lijkt te komen in éénmoedergezinnen (Breivik & Olweus, 2006; Amato & Keith, 1991). Bij co-oudergezinnen, speelt de kwaliteit van een coparenting een rol; wanneer die slecht is gaat dit samen met verhoogd probleemgedrag bij jongeren (Teubert &

Pinquart, 2010; Macie & Stolberg, 2003), terwijl een harmonisch co-ouderschap het risico op probleemgedrag juist verkleint (Roustit, Chaix, & Chauvin, 2007). Een niet harmonieuze samenwerking tussen ouders in co-oudergezinnen wordt vooral bepaald door de mate van ouderlijke conflicten na scheiden (Gasper et al., 2008).

Ouderlijke conflicten en probleemgedrag jongeren na scheiding

Scheiding gaat vaak gepaard met ouderlijke conflicten. Ouderlijke conflicten zijn te definiëren als onenigheid tussen partners en wordt in de literatuur gezien als een belangrijke voorspeller van verhoogd probleemgedrag bij jongeren, zowel in scheidingsgezinnen als in intacte gezinnen (Buehler et al., 1997; Grych & Fincham, 2001; Kelly, 2000). Scheidingen waarin veel ouderlijke conflicten voorkomen zijn zowel op korte als op lange termijn negatiever voor jongeren dan scheidingen waarbij weinig tot geen ouderlijke conflicten voorkomen (Amato, 2001; Amato & Cheadle, 2008).

Een andere belangrijke bron van conflicten na scheiding betreft het contact met de uitwonende ouder. Zo kan het zijn dat ouders elkaar over en weer beschuldigen, terecht of ten onrechte, wat een negatieve invloed heeft op het kind (Spruijt, 2005). Het verband tussen probleemgedrag, woonsituatie en ouderlijke conflicten kan mogelijk verklaard worden vanuit de gezinssysteemtheorie (Cox & Paley, 1997; Kievit, Tak, & Bosch, 2012).

Gezinssysteemtheorie

Vanuit de gezinssysteemtheorie wordt het gezin gezien als een complex, hiërarchisch georganiseerd systeem. Dit gezinssysteem bestaat uit verschillende subsystemen (zoals het ouderlijk systeem, ouderkind systeem en kindsysteem) waar interactie tussen plaats vindt en die elkaar wederzijds beïnvloeden (Cox & Paley, 1997; Minuchin, 1985). Het individu zal altijd verbonden blijven aan het gezinssysteem en kan hierdoor nooit volledig los gezien worden van het systeem (Cox & Paley, 1997).

Volgens de gezinssysteemtheorie ontstaan er probleemgedraging bij jongeren wanneer er verstoringen zijn in de relatie tussen leden van het familiesysteem (Cox & Paley, 1997). Problemen binnen subsystemen kunnen doorsijpelen in andere subsystemen die daardoor negatief worden beïnvloed. Dit wordt ook wel het *spillover* effect genoemd (Erel & Burman, 1995). Bij een scheiding kunnen bijvoorbeeld ouderlijke conflicten zorgen voor een storing in het familiesysteem omdat deze doorsijpelen in de ouderkind relatie en opvoeding (Tak et al., 2014). De communicatie en coöperatie tussen de ex-partners kan hierbij afnemen en ouders zijn dan meer bezig met hun eigen problemen, waardoor zij minder sensitief reageren op de behoeften van hun kinderen (Gerard, Krishnakumar, & Buehler, 2006; Cox & Paley, 1997).

Een scheiding zorgt volgens de gezinssysteemtheorie ook voor een reorganisatie binnen alle niveaus van het gezinssysteem. Afzonderlijke subsystemen beïnvloeden elkaar door verandering. Naast verandering in de familiestructuur, zal ook de veranderingen in woonsituatie kunnen zorgen voor verstoring in het gezinssysteem (Cox & Paley, 1997). Juist doordat de gezinssysteemtheorie uitgaat van samenhang van meerdere factoren in het gezin, zou dit het verband tussen de mate van ouderlijk conflict, woonsituatie en probleemgedrag van jongeren kunnen verklaren.

Huidig onderzoek

De onderzoeksvraag die in deze thesis centraal staat is: is er na een scheiding verschil in probleemgedrag van jongeren op basis van woonsituatie en wat is de rol van ouderlijke conflicten hierbij? Om deze vraag te beantwoorden zijn er drie verschillende deelvragen opgesteld met de daarbij horende hypothesen. Als eerst wordt onderzocht of de gemiddelde mate van probleemgedrag van jongeren verschilt op basis van de woonsituatie na scheiding. Verwacht wordt dat jongeren uit co-ouderschapgezinnen, die beide ouders ongeveer evenveel zien, gemiddeld minder probleemgedrag rapporteren dan jongeren in andere woonsituaties.

Ten tweede wordt onderzocht of probleemgedrag na scheiding samenhangt met ouderlijk conflict en of de mate van conflict verschilt op basis van de woonsituatie. Verwacht wordt dat er een positieve samenhang is. Dat wil zeggen dat een hoge mate van ouderlijk conflict samenhangt met een hoge mate van probleemgedrag bij jongeren. Ook wordt verwacht dat er bij co-ouderschapgezinnen sprake is van minder ouderlijke conflicten vergeleken met andere woonsituaties, waardoor er bij deze jongeren sprake is van minder probleemgedrag.

Als laatste wordt onderzocht of ouderlijke conflicten een modererende rol spelen in de mogelijke verschillen in probleemgedrag van jongeren op basis van verschillende woonsituaties. Vanuit de gezinssysteemtheorie, redenerend dat coparenting geassocieerd wordt met minder ouderlijke conflicten en dat ouderlijke conflicten gezien wordt als een belangrijke voorspeller van verhoogd probleemgedrag bij jongeren, wordt er verwacht dat ouderlijk conflict een modererende rol heeft tussen woonsituatie en probleemgedrag bij jongeren.

Methode

Steekproef

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een cross-sequentieel databestand afkomstig uit een langer lopend survey-onderzoek 'Scholieren & Gezinnen'. Deze thesis gebruikt de gegevens die afkomstig zijn uit de meetronde van 2013. Vragenlijsten voor dit

onderzoek werden afgenomen onder 2414 scholieren uit de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs, waarvan 1231 meisjes (51%) en 1171 jongens (48,5%). De scholieren waren tussen de 11 en 17 jaar ($M = 13,74$ $SD = 1,02$).

De meeste scholieren (79,7%) kwamen uit intacte gezinnen, waarbij de ouders of getrouwd zijn (73,2%) of samenwonen (6,5%). 12,9% kwamen uit gescheiden gezinnen en 5,4% van de scholieren kwamen uit voorheen samenwonende gezinnen. In dit onderzoek zullen alleen de scholieren uit de gezinnen waarbij de ouders zijn gescheiden of niet meer samenwonen worden meegenomen. Het aantal scholieren uit gescheiden of niet meer samenwonende gezinnen is 443 ($M = 13,82$ $SD = 1,01$), waarvan 51,9% jongen en 47,9% meisje. Het opleidingsniveau van de scholieren uit gescheiden gezinnen is als volgt verdeeld: VMBO-B (3,6%), VMBO-T (34,1%), VMBO/HAVO (4,3%), HAVO (18,5%), HAVO/VWO (7,7%) en VWO of Gymnasium (30,9%).

Procedure

De vragenlijsten zijn afgenomen bij leerlingen van middelbare scholen verspreid door Nederland die aselekt zijn gekozen. De dataverzameling is uitgevoerd door studenten van de Universiteit Utrecht in 2013, onder supervisie van Dr. I. Van der Valk van de onderzoeksgroep Jeugd & Gezin van de Faculteit Sociale Wetenschappen. Zodra de scholen bereid waren deel te nemen aan het onderzoek, werden er klassen geselecteerd. De ouders van de desbetreffende scholieren werden geïnformeerd door middel van een brief. Daarbij is aangegeven dat ouders bezwaar konden maken tegen deelname van hun kind aan het onderzoek. Voor de afname van de vragenlijst gaven de studenten instructies en lichtten daarbij tevens het onderzoeksdoel kort toe. Gedurende het onderzoek konden de scholieren stoppen op ieder gewenst moment. De vragenlijsten werden individueel, anoniem en schriftelijk – door middel van zelfrapportage – in de klas afgenomen.

Meetinstrumenten

De vragenlijst Scholieren & Gezinnen is samengesteld door Dr. I. Van der Valk en bestaat uit vragen over individueel- en gezinsfunctioneren. Hierbij is er gebruik gemaakt van zoveel mogelijk bestaande instrumenten, waarvan de betrouwbaarheid en validiteit al afdoende zijn aangetoond. Wel is er gedeeltelijk gewerkt met verkorte versies van verschillende instrumenten, met het oog op beperking van de totale invultijd.

Internaliserend. Internaliserend probleemgedrag is een samengestelde schaal op basis van de concepten angst en depressie. Algemene angstgevoelens, zoals het zorgen maken over de toekomst of over dingen die vroeger zijn gebeurd, zijn gemeten door de gegeneraliseerde angst-totaalschaal van de *General Anxiety Subscale* van de *Screen for Child Anxiety Related*

Emotional Disorders – revised version (SCARED-R), vertaald door Muris en Steerneman (2001). Van de 38 oorspronkelijke items zijn er negen gebruikt om de vijf soorten angst te meten: separatieangst, gegeneraliseerde angst, paniekstoornis, sociale angst en schoolangst. Een voorbeeld item is: 'Als ik bang ben, is het moeilijk om adem te halen'. De vragen moesten beantwoord worden op een 3-punts Likert-schaal waarbij '0 = helemaal niet, 1 = soms en 2 = vaak' betekent. De cronbach's alpha van .86 duidt op een hoge betrouwbaarheid. De items zijn daarom samengenomen in een gemiddelde score, waarbij een hogere score op meer angst duidt.

Het concept depressie is gemeten met behulp van de *Children's Depression Inventory* (Craighead, Smucker, Craighead, & Ilardi, 1998). Van de 23 oorspronkelijke items zijn er tien gebruikt om depressieve symptomen te meten. Een voorbeeld item is: 'Ik maak me de hele tijd zorgen over allerlei dingen'. De vragen moesten beantwoord worden op een 5-punts Likert-schaal waarbij '1 = helemaal waar en 5 = helemaal niet waar' betekent. De cronbach's alpha is .89, wat gewaardeerd wordt als een hoge betrouwbaarheid. Daarom is een gemiddelde genomen over de items, waarbij een hogere score op meer depressieve gevoelens duidt.

De schalen angst en depressie correleerden hoog, $r = .52$ en deze zijn daarom samengenomen in een gemiddelde score voor internaliserende problemen.

Externaliserend. Externaliserend probleemgedrag bestaat uit de concepten delinquentie en agressie. Delinquentie werd gemeten middels een verkorte versie van de Delinquentie Zelfrapportagelijst (Baerveldt, van Rossem, & Vermande, 2003). De vragenlijst bestond uit 15 items, die gaan over delinquente gedragingen van de afgelopen 12 maanden. Een voorbeeld item is: 'Heb jij weleens iets vernield in trein, tram, bus of metro'. De vragen moesten beantwoord worden op een 4-punts Likert-schaal waarbij '1 = nooit en 4 = 4 keer of meer' betekent. De cronbach's alpha is .87 wat gewaardeerd wordt als een hoge betrouwbaarheid. Daarom is een gemiddelde genomen over deze items, waarbij een hogere score op meer delinquent gedrag duidt.

Het concept agressie is gemeten met behulp van de *Direct and Indirect Agression Scales* (DIAS) (Björkqvist, Lagerspetz, & Osterman, 1992). Van de oorspronkelijke 23 items zijn er elf gebruikt om agressie te meten. Respondenten moesten aangeven wat zij doen als zij boos zijn op iemand. Een voorbeeld item die ze moesten scoren is: 'Dan ga ik proberen om iemand te laten struikelen'. De vragen moesten beantwoord worden met een 4-punts Likert-schaal waarbij '1 = nooit en 4 = heel vaak' betekent. De cronbach's alpha is ook hier hoog: .84, waardoor er een gemiddelde genomen is over de items, met een hogere score voor meer agressief gedrag.

De schalen delinquentie en agressie correleerden hoog, $r = .44$ en deze zijn daarom samengenomen in een gemiddelde score voor externaliserende problemen.

Ouderlijke conflicten. Ouderlijke conflicten (ernst en intensiteit) zijn gemeten aan de hand van vijf vragen van de *Children's Perception of Interparental Conflict Scale* (SCIP) van Grych, Seid en Fincham (1992). De mate van ouderlijke conflicten over geld, opvoeding en de kinderen en ook de ernst en frequentie van ouderlijke conflicten konden scholieren beoordelen met een 5-punts Likert-schaal, waarbij: '1 = nooit en 5 = voortdurend' betekent. Een voorbeeld item is '*Hoe vaak zijn je vader en moeder – voor zover je weet – het niet eens met elkaar?*'. De items zijn onderling hoog gecorreleerd en vormen in een Factoranalyse één onderliggende factor, die 59% van de variantie verklaart. De betrouwbaarheid is goed: $\alpha = .83$. De items worden daarom samengenomen in een gemiddelde score voor ouderlijke conflicten. Daarbij duidt een hogere score op een hogere mate van conflicten tussen ouders.

Woonsituatie na scheiding. Aan de scholieren van gescheiden ouders is gevraagd hoeveel dagen/nachten zij bij vader en bij moeder zijn. De antwoorden werden per ouder ingevuld en varieerden dus in beide gevallen van 0 tot 7. De antwoorden op deze vragen zijn gebruikt om de woonsituatie van de scholieren na scheiding vast te stellen. Hierbij zijn vijf verschillende type woonsituaties te onderscheiden: 1. *altijd bij moeder*, 2. *vooral bij moeder*, 3. *co-ouderschap*, 4. *vooral bij vader*, 5. *altijd bij vader*.

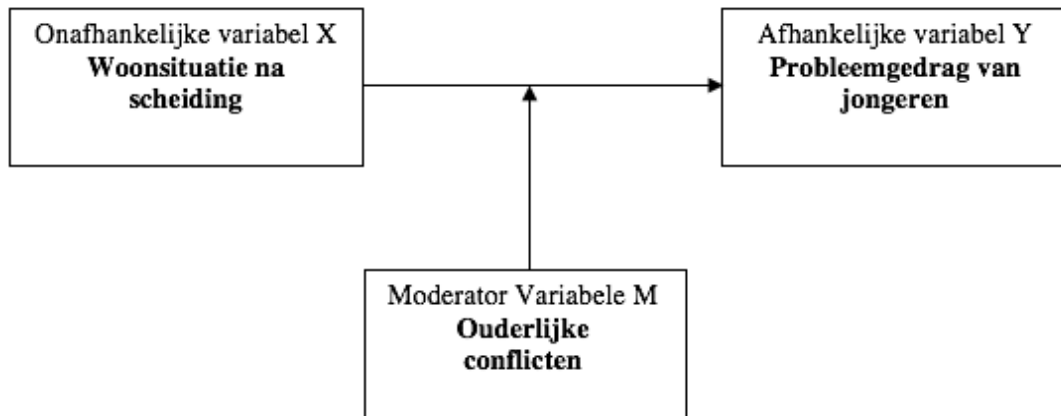
Analyseplan

Alle vragen uit de vragenlijsten zijn met behulp van de statistische analysesoftware IBM SPSS 20 ingevoerd en geanalyseerd. Als eerst zal getoetst worden of er een significant verschil is in gemiddeld externaliserend- en/of internaliserend probleemgedrag tussen jongeren uit verschillende woonsituaties na scheiding. Om deze verschillen te toetsen wordt gebruik gemaakt van een eenweg ANOVA, omdat de relatie tussen één afhankelijk variabele met de onafhankelijke variabele (in groepen) getoetst zal worden. Wanneer de eenweg ANOVA een significant verschil uitwijst tussen de verschillende woonsituaties, zal een post-hoc test worden gebruikt om te toetsen hoe de verschillende woonsituaties van elkaar verschillen in gemiddeld probleemgedrag.

Vervolgens wordt met behulp van correlatie getoetst of er sprake is van een samenhang tussen ouderlijke conflicten en externaliserende en internaliserend probleemgedrag bij jongeren na de scheiding. Hiervoor wordt een Pearson's correlatiecoëfficiënt gebruikt. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van een eenweg ANOVA om te onderzoeken in hoeverre de gemiddelde mate van ouderlijk conflict verschilt op basis

van de woonsituatie na scheiding. Ook hier zal bij significantie gebruik gemaakt worden van een post-hoc test om na te gaan welke groepen precies van elkaar verschillen.

Ten slotte wordt een covariantie-analyse uitgevoerd om te onderzoeken of ouderlijke conflicten een modererende rol spelen in mogelijke verschillen van probleemgedrag van jongeren op basis van verschillende woonsituaties (Figuur 1).

Figuur 1: Model moderator-effect

Resultaten

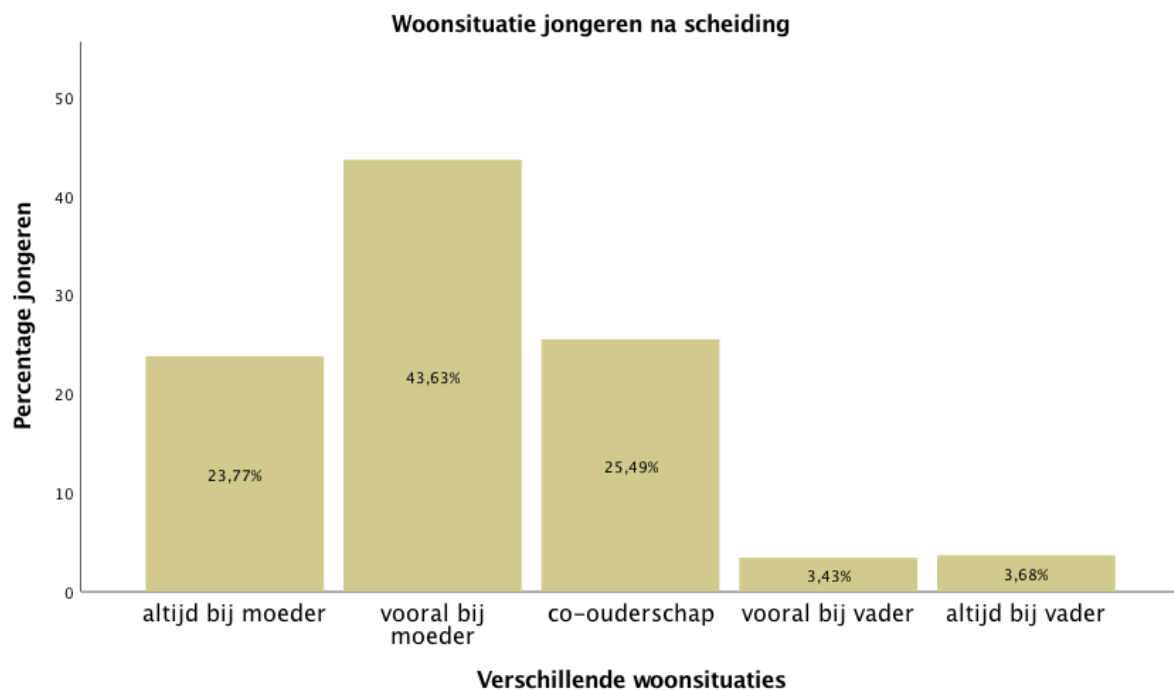
Tabel 1 laat de beschrijvende statistieken zien van het gemiddelde probleemgedrag van jongeren en ouderlijke conflicten na een ouderlijke scheiding. Er is gemiddeld meer internaliserend probleemgedrag dan externaliserend probleemgedrag te zien bij jongeren na scheiding. Daarnaast laat Figuur 2 procentueel het aantal jongeren zien dat altijd bij moeder, vooral bij moeder, co-ouderschapsgezinnen, vooral bij vader en altijd bij vader woont na scheiding. Wat opvalt is dat veel jongeren vooral bij moeder wonen en weinig jongeren vooral bij vader of altijd bij vader wonen.

Tabel 1

Beschrijvende statistieken: probleemgedrag en ouderlijke conflicten na scheiding

	N	M	SD	Min	Max
Internaliserend probleemgedrag	440	.19	.98	-1.36	3.40
Externaliserend probleemgedrag	441	-.04	.77	-.86	3.69
Ouderlijke conflicten	390	2.37	.97	.00	5

Noot. N = aantal, M = gemiddelde, SD = standaarddeviatie

Figuur 2. Staafdiagram percentage jongeren per woonsituatie.

Internaliserend probleemgedrag en woonsituatie

Uit Tabel 2 is op te maken dat jongeren die opgroeien in co-ouderschapgezinnen ($M = .03$, $SD = .83$) en jongeren die altijd bij vader wonen ($M = .02$, $SD = .78$) minder internaliserend probleemgedrag laten zien, in verhouding tot jongeren die altijd bij moeder ($M = .29$, $SD = 1.05$) en vooral bij vader ($M = .32$, $SD = .96$) wonen. Eveneens laten jongeren die vooral bij moeder wonen in verhouding meer internaliserend probleemgedrag zien ($M = .22$, $SD = 1.04$). Een eenweg ANOVA is uitgevoerd om te kijken of de verschillen in gemiddelde mate van internaliserend probleemgedrag op basis van de woonsituatie na scheiding significant zijn. Uit de resultaten van de analyse kwam naar voren dat dit niet het geval is ($F(4,403) = 1.12$, $p = .35$).

Tabel 2

ANOVA: gemiddeld internaliserend probleemgedrag per woonsituatie

	N	M	SD	F	Sig
Altijd bij moeder	97	.29	1.05		
Vooral bij moeder	178	.22	1.04		
Co-ouderschap	104	.03	.83		
Vooral bij vader	14	.32	.96		
Altijd bij vader	15	.02	.78		
Binnen groepen				1.12	.35
Totaal	408	.18	.98		

Externaliserend probleemgedrag en woonsituatie

Uit Tabel 3 is op te maken dat externaliserend probleemgedrag het laagste is bij jongeren uit co-ouderschapsgezinnen ($M = -.08$, $SD = .78$) en jongeren die vooral bij moeder ($M = -.09$, $SD = .64$) en vooral bij vader ($M = -.04$, $SD = .51$) wonen. Ook jongeren die altijd bij moeder wonen ($M = .04$, $SD = .88$) laten relatief weinig externaliserend probleemgedrag zien. Jongeren die altijd bij vader wonen ($M = .38$, $SD = 1.03$) laten in vergelijking met de rest van de jongeren veel meer externaliserend probleemgedrag zien. Opvallend is dat er hier ook sprake is van een veel grotere spreiding, in vergelijking tot de andere woonsituaties. Ook hier is een eenweg ANOVA uitgevoerd en uit de resultaten van de analyse kwam naar voren dat er geen significant verschil is in gemiddeld externaliserend probleemgedrag van jongeren afhankelijk van de woonsituatie na scheiding ($F(4,403) = 1.69$, $p = .15$). Hoewel de resultaten niet statistisch significant zijn, geven zij wel interessante verschillen aan tussen de woonsituaties en het gemiddeld externaliserend probleemgedrag.

Tabel 3

ANOVA: gemiddeld externaliserend probleemgedrag per woonsituatie

	N	M	SD	F	Sig
Altijd bij moeder	97	.04	.88		
Vooral bij moeder	178	-.09	.64		
Co-ouderschap	104	-.08	.78		
Vooral bij vader	14	-.04	.51		
Altijd bij vader	15	.38	1.03		
Binnen groepen				1.69	.15
Totaal	408	-.04	.75		

Ouderlijke conflicten en internaliserend en externaliserend probleemgedrag

Om te kunnen onderzoeken in hoeverre er een samenhang is tussen ouderlijke conflicten en internaliserend en externaliserend probleemgedrag is er een Pearson's correlatiecoëfficiënt berekend. In Tabel 4 zijn de correlaties weergegeven tussen ouderlijke conflicten en internaliserend en externaliserend probleemgedrag.

Er blijkt sprake te zijn van een positieve significante samenhang tussen ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen en internaliserend probleemgedrag bij jongeren ($r = .31$, $p < .01$). Dit geldt ook voor ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen en externaliserend probleemgedrag bij jongeren ($r = .10$, $p < .05$), al is deze samenhang wel iets minder sterk.

Geconcludeerd kan worden dat conflicten tussen ouders samenhangen met probleemgedrag van jongeren, waarbij de relatie met internaliserend probleemgedrag sterker is dan met externaliserend probleemgedrag.

Tabel 4

Pearson correlaties ouderlijke conflicten, internaliserend en externaliserend probleemgedrag

	1	2	3
1. Ouderlijke conflicten	-		
2. Internaliserend probleemgedrag	.31**	-	
3. Externaliserend probleemgedrag	.10*	.08	-
N	390	387	388

Noot. * $p < .05$ ** $p < .01$

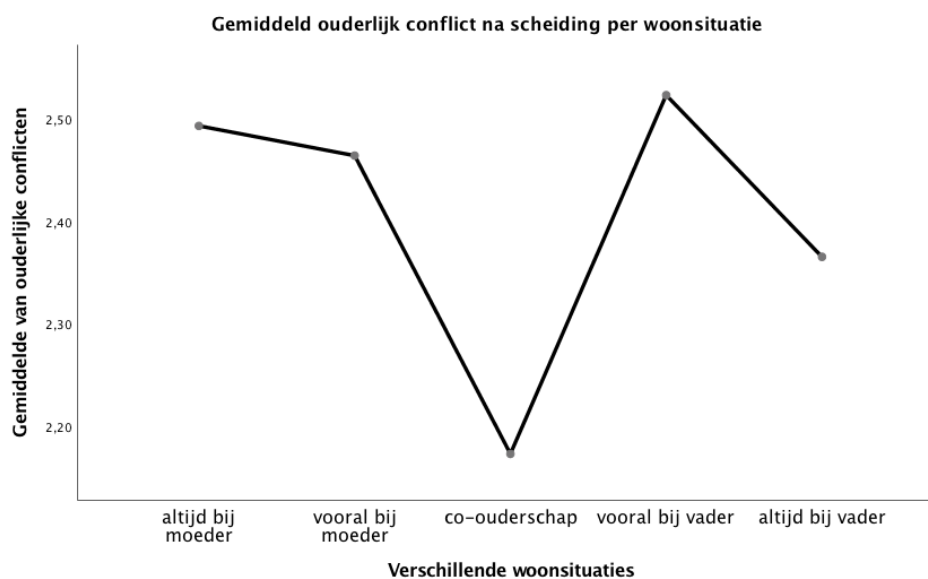
Ouderlijke conflicten en woonsituatie

Een eenweg ANOVA is ook uitgevoerd om te kijken of de gemiddelde mate van ouderlijk conflict van ouders verschilt op basis van de woonsituatie na scheiding. Uit de resultaten van de analyse kwam naar voren dat er geen significant verschil is in gemiddeld ouderlijk conflict van ouders afhankelijk van de woonsituatie na scheiding ($F(4,355) = 1.71$, $p = .15$). Hoewel de resultaten niet statistisch significant zijn, geven zij wel interessante verschillen aan tussen de woonsituaties en ouderlijke conflicten. In Figuur 3 is duidelijk te zien dat er bij co-ouderschap gezinnen ($M = 2.17$, $SD = .08$) relatief een stuk minder ouderlijke conflicten zijn dan bij de andere woonsituaties. Ook hier zijn deze verschillen echter niet significant.

Tabel 5

ANOVA: gemiddeld ouderlijk conflict per woonsituatie

	N	M	SD	F	Sig
Altijd bij moeder	65	2.49	1.18		
Vooral bij moeder	170	2.46	.95		
Co-ouderschap	99	2.17	.84		
Vooral bij vader	13	2.52	1.05		
Altijd bij vader	33	2.37	1.10		
Binnen groepen				1.71	.15
Totaal	360	2.39	.98		

Figuur 3. Lijndiagram gemiddeld ouderlijk conflict na scheiding per woonsituatie.

Modererend effect van ouderlijk conflict voor probleemgedrag per woonsituatie

Een covariantie-analyse is uitgevoerd om te kijken of ouderlijke conflicten een modererende rol spelen op mogelijke verschillen van probleemgedrag van jongeren op basis van verschillende woonsituaties. Omdat er uit de vorige resultaten blijkt dat er geen significant verschil is in gemiddeld ouderlijk conflict van ouders afhankelijk van de woonsituatie na scheiding ($F(4,355) = 1.71, p = .15$), is het niet meer nodig om deze analyse uit te voeren. Voor de volledigheid van het huidige onderzoek is er toch voor gekozen om alsnog deze analyse uit te voeren.

Er zijn twee aparte analyse uitgevoerd voor zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag. Uit de analyses kwam naar voren dat, na rekening te houden met het effect van ouderlijke conflicten, er (ook nu) geen statistisch significant effect is van woonsituatie op internaliserend probleemgedrag van jongeren, $F(4,354) = .39, p = .80$, partial $\eta^2 = .00$. Ditzelfde geldt ook voor externaliserend probleemgedrag $F(4,354) = 1.94, p = .10$, partial $\eta^2 = .02$.

Discussie en Conclusie

In het huidige onderzoek is nagegaan of er na een ouderlijke scheiding verschil is in probleemgedrag van jongeren op basis van woonsituatie en wat de rol van ouderlijke conflicten hierbij is. De eerste deelvraag onderzocht of de gemiddelde mate van probleemgedrag van jongeren verschilt op basis van de woonsituatie na scheiding. Verwacht werd dat jongeren uit co-ouderschapgezinnen, die beide ouders ongeveer evenveel zien, gemiddeld minder probleemgedrag rapporteren dan jongeren in andere woonsituaties.

De huidige resultaten verwerpen deze hypothese, doordat uit de resultaten van de analyse naar voren kwam dat er geen significant verschil is in gemiddeld internaliserend en externaliserend probleemgedrag van jongeren afhankelijk van de woonsituatie na scheiding. De gemiddelden van probleemgedrag per woonsituatie liggen wel in de verwachting, namelijk dat het minste probleemgedrag wordt gerapporteerd door jongeren die opgroeien in co-oudergezinnen na scheiding. Dit sluit weer aan op onderzoeken die stellen dat kinderen in co-ouderschapgezinnen beter functioneren dan kinderen die opgroeien in eenoudergezinnen (Nielsen, 2011; 2018, Turunen, 2017; Westphal et al., 2015). Een mogelijke verklaring waarom de huidige resultaten niet significant zijn, kan zijn doordat in de wetenschappelijk literatuur vooral gekeken wordt naar co-ouderschap versus alle andere woonsituaties, terwijl in dit onderzoek vijf verschillende woonsituaties van elkaar worden onderscheiden. Daarnaast zijn veel studies naar co-ouderschap gebaseerd op ouderrapportages, terwijl in dit onderzoek wordt uitgegaan van rapportages van jongeren. De visie en rapportages van ouders en

jongeren kunnen verschillen als het gaat om probleemgedrag; ouders die kiezen voor co-ouderschap zijn wellicht afkomstig uit meer harmonieuze scheidingen, maar voor jongeren na scheiding spelen misschien ook andere factoren een rol zoals regelmatige wisselingen tussen huizen.

De tweede deelvraag betrof de samenhang tussen probleemgedrag na scheiding met ouderlijk conflict en een mogelijk verschil in de mate van conflict op basis van de woonsituatie. Zoals verwacht gaan ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen samen met meer internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij jongeren (Amato, 2001; Amato & Cheadle, 2008; Kelly, 2000). Uit de analyse kwam naar voren dat de relatie tussen internaliserend probleemgedrag en ouderlijke conflicten sterker is dan bij externaliserend probleemgedrag. Dit kan mogelijk verklaard worden aan de hand van de gezinssysteemtheorie, doordat conflicterende ouders meer bezig zijn met hun eigen problemen dan het welzijn van hun kinderen, waardoor ze minder sensitief reageren op diverse behoeften van hun kinderen, wat vervolgens kan resulteren in verhoogd internaliserend probleemgedrag bij jongeren (Cox & Paley, 1997; Erel & Burman, 1995; Gerard et al., 2006). Daarnaast bevestigt een zeer recente meta-analyse van Schwartz - den Hollander (2017) dat jongeren gemiddeld meer internaliserende problemen rapporteren dan externaliserende problemen na een scheiding.

Op basis van de woonsituaties werd verwacht dat er bij co-ouderschapgezinnen sprake zou zijn van minder ouderlijke conflicten, waardoor er bij deze jongeren ook sprake zou zijn van minder probleemgedrag. Tegen de verwachting in is er geen significant verschil in gemiddeld ouderlijk conflict van ouders afhankelijk van de woonsituatie na scheiding. Echter geven de resultaten wel interessante verschillen aan tussen de woonsituaties en ouderlijke conflicten. Zo laten co-ouderschapgezinnen relatief een stuk minder ouderlijke conflicten zien dan bij de andere woonsituaties. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat er in deze gezinnen weinig sprake lijkt te zijn van onrust, doordat ouders in deze woonsituatie gemiddeld genomen goed met elkaar communiceren en goed samenwerken (Poortman & van Gaalen, 2017). Deze factoren lijken bij te dragen aan een gezonde ontwikkeling van jongeren (Lansford, 2009; Gasper et al., 2008).

Als laatst is onderzocht of ouderlijke conflicten een modererende rol spelen in de mogelijke verschillen in probleemgedrag van jongeren op basis van verschillende woonsituaties. Uit de eerdere analyses kon al geconcludeerd worden dat de hypothese verworpen kan worden, aangezien er geen significant verschil is in gemiddeld ouderlijk conflict van ouders afhankelijk van de woonsituatie na scheiding. De covariantie analyse

brengt geen verandering in deze bevindingen. Een mogelijke verklaring kan zijn dat meerdere factoren zoals omgeving-, gezin- maar ook kindfactoren van invloed zijn op de samenhang tussen woonsituatie en probleemgedrag van jongeren (Van Peer, 2007). Daarom is onderzoek naar de woonsituatie in relatie tot probleemgedrag alleen niet voldoende, maar zal de kwaliteit van gezinsrelaties en opvoeding waarschijnlijk van groter belang zijn (Amato, Kane, & James, 2011).

Het huidige onderzoek kent zowel sterke kanten als beperkingen. Sterk aan deze studie is dat er onderzoek is gedaan bij een grote steekproef van gezinnen na scheiding (N = 443) en de gebruikte vragenlijsten hebben een hoge betrouwbaarheid. Tevens is er nog maar beperkt onderzoek gedaan naar verschillende woonsituaties na scheiding. Dit onderzoek geeft mogelijk een aanzet voor verder onderzoek betreffende de woonsituatie van het kind na scheiding en factoren die een rol kunnen spelen voor probleemgedrag.

Het onderzoek kent ook beperkingen. Zo is de vragenlijst alleen ingevuld door jongeren zelf en wordt er alleen vanuit hun perspectief gekeken naar de scheiding. Voor de volledigheid van dit onderzoek zou het goed zijn geweest als ook de ouders meegenomen werden in het onderzoek en zelfs leerkrachten zouden een goede bijdrage kunnen leveren vanuit hun professioneel oogpunt. Een andere beperking van de huidige studie is dat er gebruik wordt gemaakt van cross-sectionele data, waardoor er geen uitspraken gedaan kunnen worden over causaliteit, de ontwikkeling van de jongeren en over de stabiliteit van co-ouderschapgezinnen na scheiding.

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat er geen significant verschil is in probleemgedrag van jongeren op basis van woonsituaties en dat ouderlijk conflict hierbij geen modererende rol speelt. Echter is er wel een positieve samenhang tussen ouderlijke conflicten en probleemgedrag bij jongeren. Ook laten de resultaten van het huidige onderzoek zien dat co-ouderschap samengaat met minder ouderlijke conflicten, minder internaliserende en externaliserend probleemgedrag bij jongeren. Nader onderzoek is nodig om naar de woonsituaties na scheiding en het functioneren van jongeren te kijken. Daarbij kan onder meer de kwaliteit van de gezinsrelaties onderzocht worden, maar ook de afstand tussen de huizen van beide ouders, de dagelijkse afstemming en organisatie, en het thuisgevoel van jongeren. Momenteel is een groot onderzoek gaande om hier meer inzicht in te krijgen (Branje et al., 2017).

Een belangrijke implicatie van dit onderzoek voor de klinische praktijk is dat ouderlijke conflicten samenhangen met zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag van jongeren. Opvallend is, dat veel conflicten tussen ouders betrekking

hebben op de zorg- en omgangsregeling van de kinderen na scheiding (wie is wanneer bij welke ouder), terwijl de resultaten van dit onderzoek laten zien dat woonsituatie niet van doorslaggevend belang is. Meer aandacht zou moeten uitgaan naar het omgaan met conflicten na scheiding.

Referenties

- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith 1991 meta-analysis. *Journal of Family Psychology, 15*, 355-370. doi:10.1037/0893-3200.15.3.355
- Amato, P.R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family, 72*, 650-666. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x
- Amato, P. R., & Cheadle, J. E. (2008). Parental divorce, marital conflict and children's behavior problems: A comparison of adopted and biological children. *Social Forces, 86*, 1139-1161. doi:10.1353/sof.0.0025
- Amato, P. R., Kane, J. B., & James, S. (2011). Reconsidering the "Good divorce". *Family Relations, 60*, 511-524. doi:10.1111/j.1741-3729.2011.00666.x
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 110*, 26-46. doi:10.1037//0033-2909.110.1.26
- Baerveldt, C., van Rossem, R., & Vermande, M. (2003). Pupils' delinquency and their social networks: A test of some network assumptions of the ability and inability models of delinquency. *The Netherlands Journal of Social Sciences, 39*, 107-125.
- Beckmeyer, J. J., Coleman, M., & Ganong, L. H. (2014). Postdivorce coparenting typologies and children's adjustment. *Family Relations, 63*, 526-537. doi:10.1111/fare.12086
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., & Osterman, K. (1992). *The Direct and Indirect Aggression scales*. Vasa, Finland: Abo Akademi University, Department of Social Sciences.
- Branje, S., van der Valk, I., van Aalst, I, Chen, A., Schrama, W, & Dignum, F (2017). Where do I belong? Children in Two Homes. What Happens to a Child's Sense of Belonging when Growing up in a Post-Separation Family? Position Paper Interdisciplinary Project, Dynamics of Youth, Utrecht University.
- Breivik, K., & Olweus, D. (2006). Adolescent's adjustment in four post-divorce family structures: Single mother, stepfather, joint physical custody and single father families. *Journal of Divorce and Remarriage, 44*, 99-124. doi:10.1300/J087v44n03_07
- Buehler, C., Anthony, C., Krishnakumar, A., Stone, G., Gerard, J., & Pemberton, S. (1997). Interparental conflict and youth problem behaviors: A meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies, 2*, 233-247. doi:10.23/A:1025006909538
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2014). *Echtscheidingsprocedures*. Verkregen van: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37192&D1=59-61&D2=a&VW=T>

- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018). *3 op 10 vijftienjarigen wonen niet met beide ouders*. Verkregen van: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/18/3-op-10-vijftienjarigen-wonen-niet-met-beide-ouders>
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology, 48*, 243-267. doi:10.1146/annurev.psych.48.1.243
- Craighead, W. E., Smucker, M. R., Craighead, L. W., & Ilardi, S. S. (1998). Factor analysis of the Children's Depression Inventory in a community sample. *Psychological Assessment, 10*, 156-165. doi:10.1037//1040-3590.10.2.156
- Erel, O., & Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin, 118*, 108-132. doi:10.1037/0033-2909.118.1.108
- Fanti, K. A., & Henrich, C. C. (2010). Trajectories of pure and co-occurring internalizing and externalizing problems from age 2 to age 12: Findings from the National Institute of Child Health and Human Development Study of Early Child Care. *Developmental Psychology, 46*, 1159-1175. doi:10.1037/a0020659
- Gasper, J. A. F., Stolberg, A. L., Macie, K. M., & Williams, L. J. (2008). Coparenting in intact and divorced families: its impact on young adult adjustment. *Journal of Divorce & Remarriage, 49*, 272-290. doi:10.1080/105025508022311924
- Gerard, J. M., Krishnakumar, A., & Buehler, C. (2006). Marital conflict, parent-child relations, and youth maladjustment a longitudinal investigation of spillover effects. *Journal of Family Issues, 27*, 951-975. doi:10.1177/0192513X05286020
- Grych, J. E., & Fincham, F. D. (2001). *Interparental conflict and child development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grych, J. H., Seid, M., & Fincham, F. D. (1992). Assessing marital conflict from the child's perspective: The children's perception of interparental conflict scale. *Child Development, 63*, 558-572. doi:10.1111/j.1467-8624.1992.tb01646.x
- Kelly, J. B. (2000). Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: A decade review of research. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 39*, 963-973. doi:10.1097/00004583-200008000-00007
- Kelly, J. B. (2006). Children's living arrangements following separation and divorce: Insights from empirical and clinical research. *Family Process, 46*, 35-52. doi:10.1111/j.1545-5300.2006.00190.x
- Kievit, T., Tak, J. A., & Bosch, J. D. (2012). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. Utrecht: De Tijdstroom

- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science, 4*, 140-152. doi:10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x
- Macie, K. M., & Stolberg, A. L. (2003). Assessing parenting after divorce: The co-parenting behavior questionnaire. *Journal of Divorce & Remarriage, 39*, 89-107. doi:10.1300/J087v39n0106
- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: provocations from the field of family therapy. *Child development, 56*, 289-302. doi:10.2307/1129720
- Muris, P., & Steerneman, P. (2001). The revised version of the Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED-R): First evidence for its reliability and validity in a clinical sample. *The British Psychological Society, 40*, 35-44. doi:10.1348/014466501163463
- Nielsen, L. (2011). Shared parenting after divorce: A review of shared residential parenting research. *Journal of Divorce & Remarriage, 52*, 586-609. doi:10.1080/10502556.2011.619913
- Nielsen, L. (2018) Joint versus sole physical custody: Children's outcomes independent of parent-child relationships, income, and conflict in 60 studies. *Journal of Divorce & Remarriage, 59*, 247-281. doi:10.1080/10502556.2018.1454204
- Poortman, A. R., & van Gaalen, R. (2017). Shared residence after separation: A review and new findings from the Netherlands. *Family Court Review, 55*, 531-544. doi:10.1111/fcre.12302
- Roustit, C., Chaix, B., & Chauvin, P. (2007). Family breakup and adolescents' psychosocial maladjustment: Public health implications of family disruptions. *Pediatrics, 120*, 984-991. doi:10.1542/peds.2006-3172
- Schwartz - den Hollander, E. D. (2017). Parental divorce and children's adjustment: An updated meta-analysis. Universiteit Utrecht: nog ongepubliceerd manuscript.
- Sodermans, A. K., Vanassche, S., & Matthijs, K. (2013). Post-divorce custody arrangements and binuclear family structures of Flemish adolescents. *Demographic Research, 28*, 421-432. doi:10.4054/DemRes.2013.28.15
- Sourander, A., & Helstelä, L. (2005). Childhood predictors of externalizing and internalizing problems in adolescence. *European Child & Adolescent Psychiatry, 14*, 415-423. doi:10.1007/s00787-005-0475-6
- Spruijt, A. P. (2005). Ouderlijke scheiding en de gevolgen voor kinderen. *Tijdschrift van de*

- Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychotherapie*, 32, 37-52. Verkregen van:
[https://scholar.google.nl/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&inst=2882909335949531239
&q=Ouderlijke+scheiding+en+de+gevolgen+voor+kinderen&btnG=](https://scholar.google.nl/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&inst=2882909335949531239&q=Ouderlijke+scheiding+en+de+gevolgen+voor+kinderen&btnG=)
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2014). *Handboek scheiden en de kinderen: voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Spruijt, E., Kormos, H., Burggraaf, C., & Steenweg, A. (2002). *Het verdeelde kind. Literatuuronderzoek Omgang na Scheiding*. Verkregen van: [https://
oudervervreemding.files.wordpress.com/2013/09/20021101_het_verdeelde_kind.pdf](https://oudervervreemding.files.wordpress.com/2013/09/20021101_het_verdeelde_kind.pdf)
- Tak, J. A., Bosch, J. D., Begeer, S., & Albrecht, G. (Eds.). (2014). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. Utrecht: De Tijdstroom
- Teubert, D., & Pinquart, M. (2010). The association between coparenting and child adjustment: A meta-analysis. *Parenting: Science and Practice*, 10, 286-307. doi:10.1080/15295192.2010.492040
- Turunen, J. (2017). Shared physical custody and children's experience of stress. *Journal of Divorce & Remarriage*, 58, 371-392. doi:10.1080/10502556.2017.1325648
- Van der Valk, I., Spruijt, E., de Goede, M., Maas, C., & Meeus, W. (2005). Family structure and problem behavior of adolescents and Young adults: A growth-curve study. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 533-546. doi:10.1007/s10964-005-8841-8
- Van Peer, C. (2007). *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners: SVR-studie*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering
- Westphal, S., Poortman, A., & Van Der Lippe, T. (2015). What about the grandparents? Children's postdivorce residence arrangements and contact with grandparents. *Journal of Marriage and Family*, 77, 424-440. doi:10.1111/jomf.12173